

Мамонов К. А.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри геоінформаційних систем,
оцінки землі та нерухомого майна
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Величко В. А.

*асистент кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Mamonov K. A.

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of GIS, Land and Real
Estate Appraisal Department
O.M. Beketov National University
of Urban Economy in Kharkiv*

Velychko V. A.

*Assistant of Economics Enterprises Business
Administration and Regional Development Department
O.M. Beketov National University
of Urban Economy in Kharkiv*

ВИЗНАЧЕННЯ РЕЙДЕРСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

DEFINITION OF RAIDING: THE THEORETICAL APPROACHES

Анотація. Метою дослідження є систематизація теоретичних підходів до визначення рейдерства, враховуючи сучасні умови господарювання України. Досліджено характеристику рейдерства, виявлено особливості рейдерства в Україні, визначено суб'єктів і структуру рейдерів. Доведено суттєвий вплив рейдерства на економіку держави. Систематизовано теоретичні підходи до визначення рейдерства, враховуючи неоднозначні економічні умови держави. Запропоновано авторське визначення рейдерства, яке розглядається як економічне явище, що включає систему дій, спрямованих на захоплення підприємств, об'єктів нерухомості, корпоративних прав, інтелектуальної власності проти волі їх власників, які реалізуються через інструменти і механізми протиправного характеру групами зацікавлених осіб для забезпечення повного управління об'єктами або їх активами.

Ключові слова: рейдерство, рейдерські групи, суб'єкти рейдерства, структура рейдерів, безпека держави, недружнє поглинання.

Вступ та постановка проблеми. Сучасні умови господарювання, накопичення негативних явищ, зниження добробуту населення держави, падіння основних фінансово-економічних показників діяльності підприємств сприяє створенню підґрунтя для здійснення рейдерства в Україні. Так, за оцінкою фахівців, у країні створено і активно функціонує майже 50 рейдерських груп, які включають не тільки так звані «бойові групи», а й досвічених юристів і фахівців. У середньому кількість рейдерських захоплень об'єктів різних сфер економіки складає 3 000, ефективність яких досягла 90%, втрати визначаються на рівні 3 млрд. дол. при нормі прибутку рейдера 1000% [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення щодо визначення рейдерства представлено у роботах таких фахівців, як Ю. Берлач [2], К. Мамонова [6; 7], В. Нестеренко [8], Р. Панасенко [10], Ю. Погорелов [12] та ін.

Метою даної роботи є систематизація теоретичних підходів до визначення рейдерства, враховуючи сучасні умови господарювання України.

Результати дослідження. У сучасних умови господарювання на вітчизняних підприємствах зростає вплив

рейдерства як негативного економічного явища, що гальмує не тільки їх розвиток, але й впливає на рівень безпеки держави. В Україні визначено найбільші рейдерські групи, що впливають на розвиток цього негативного явища: «Приват», «Фінанси та кредит», «Альфа-груп». Наслідками рейдерських атак було захоплення таких підприємств як:

ЗАТ «ДОПСОК»;
Дніпропетровський будинок побуту;
Дніпропетровський ринок «Озерка»;
ЗАТ «Дніпропетровський олісекстракційний завод» (корпорація Bunge);
Універмаг «Дитячий світ», ЗАТ «Агрофірма «Пролісок» (м. Львів);

Готельний комплекс «Бригантина» (м. Херсон);
Кременчуцький сталеливарний завод.

Тому особливого значення набувають дослідження у сфері визначення рейдерства та розробці відповідних механізмів протидії. Систематизуючи теоретичні положення, Б. Андрушків, Ю. Вовк, П. Дудкін характеризують рейдерство як незаконне заволодіння майном і вико-

ристання його у власних інтересах [3, с. 131–132]. При цьому особлива увага приділяється термінологічному розділенню поняття «рейдерство» через призму зарубіжного та вітчизняного досвіду. Автори вказують на те, що в розвинених країнах рейдерство характеризується легітимними діями, які спрямовані на придбання компанії шляхом недружнього поглинання. Представлений процес має законодавчо обумовлений характер і здійснюється прозоро [3, с. 126–127].

У фаховій термінології Міністерства внутрішніх справ при визначенні рейдерства основна увага фокусується на силовому захопленні спірних підприємств шляхом виконання відповідних судових рішень на користь тих чи інших зацікавлених осіб [10]. Поряд із цим, спеціалісти Служби безпеки України характеризують рейдерство з позиції протиправного захоплення акціонерних товариств іншими акціонерами, які діють за власними інтересами [10]. Тим самим фокусується увага на силових аспектах рейдерства, які впливають на розподіл власності підприємств та їх управління.

Ю. Погорелов та Ю. Лещенко характеризують рейдерство з позиції незаконного захоплення підприємства з метою заволодіння його активами та з використанням незаконних методів і засобів (кримінальне рейдерство) або недружнє чи вороже поглинання підприємства з використанням законних (правових) засобів із тією самою метою [12, с. 210]. Подібну точку зору розділяє П. Астахов, який визначає рейдерство як «особливий вид воро-

жого поглинання, за якого цінні активи компанії, що піддалися рейдерській атаці, розпродаються і бізнес припиняє існувати» [1, с. 6].

На функціональних аспектах рейдерства фокусує увагу С. Москаленко, який розглядає це явище через призму інструментів захоплення, що включають у себе комплекс юридичних, психологічних, економічних, військово-спортивних методик та технологій [10]. У цьому контексті заслуговує на увагу точка зору Д. Зеркалова, який розглядає рейдерство під призою захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [4, с. 21]. А. Кіресєв визначає рейдерство як системний процес, що здійснюється на ринку корпоративного контролю, який спрямований на неправомірне заволодіння активами інших суб'єктів господарювання через завдання їм економічних збитків [5, с. 36].

На особливості здійснення рейдерства, напрями його реалізації вказує Ю. Берлач, який характеризує це поняття як процес захоплення фірми у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різних протиправних дій із боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи подальшого управління ним [2, с. 62].

При визначенні рейдерства деякі автори характеризують технологічні аспекти його реалізації. Зокрема, В. Нестеренко розглядає представлене поняття як діяльність, мета якої – поглинання іншої компанії за допомо-

Таблиця 1

Характеристика суб'єктів рейдерської атаки та структури фірм-рейдерів [14]

Визначення суб'єктів рейдерства та його структура	Характеристика
Суб'єкти рейдерства	
Замовник	Фізична або юридична особа, яка виступає матеріальним спонсором і є найбільш зацікавленою особою щодо підготовки та реалізації рейдерської атаки.
Рейдери	Поділяються на залежні фізичні або юридичні особи, що забезпечують здійснення рейдерської атаки на відповідне підприємство за рахунок і в інтересах третіх осіб. Незалежні рейдери – це фізичні або юридичні особи, що здійснюють рейдерську атаку за власний рахунок і за власними інтересами.
Структура рейдерства	
Організатор	Фізична або юридична особа, що здійснює відповідні дії з потенційними замовниками рейдерських атак.
Юристи	Відповідні кваліфіковані фахівці, які шляхом застосування законодавчих актів або враховуючи їх недосконалість, здійснюють дії, спрямовані на реалізацію рейдерської атаки на підприємство через нормативно-правові документи та перевірки, кримінальні й господарські справи.
Інформаційно-аналітичні структури	Заінтересовані особи, що здійснюють збір та обробку інформації щодо функціонування підприємства, на яке спрямовується рейдерська атака.

Таблиця 2

Структура рейдерів

Назва рейдера	Характеристика
Окремі особи	Здійснюють підготовчі дії та реалізують рейдерські дії, враховуючи корупційні особливості державних та інших структур, для заволодіння майном фізичних або юридичних осіб.
Спеціальні групи фізичних або юридичних осіб	Характеризуються напрямками та особливостями об'єднання для здійснення рейдерства і захоплення різної власності.
Галузеві об'єднання	Визначаються напрямками об'єднання для усунення конкурентів у певній галузі.
Фінансово-промислові групи	Спрямовують зусилля на придбання земель, промислових об'єктів, бізнесу в різних сферах та різних об'єктів власності для зростання своїх активів.
Керівники-рейдери	Визначаються використанням документів підприємств для забезпечення власних інтересів щодо майна та бізнесу.
Партнери, акціонери, що забезпечують реалізацію рейдерської атаки	Спрямовують зусилля на здійснення рейдерських дій, враховуючи власні партнерські відносини з підприємством або можливості впливу на управлінську або організаційну систему акціонерного товариства.

гою псевдолегітимних методів та технологій, що створюють враження уявної законності дій [8, с. 5].

Деякі автори фокусують увагу на суб'єктах рейдерської атаки та структурах фірм-рейдерів [14] (табл. 1):

Отже, суб'єктами рейдерства виступають замовники та рейдери, які взаємодіють між собою під час здійснення рейдерської атаки. Поряд із цим у структурі рейдерства виділяють організаторів, юристів, інформаційно-аналітичні структури.

У контексті структурного підходу фокусується увага на рейдерах, які мають певні галузеві й особистісні риси (табл. 2).

Як багатоаспектне явище розглядають рейдерство деякі фахівці, визначаючи відповідні етапи його здійснення:

1. Планування відповідних рейдерських дій та визначення об'єктів (характеристика бізнесу, його активів і власників, кількість рейдерів і схем, визначення завдання і термінів, формування фінансових можливостей реалізації рейдерської атаки).

2. Розвідка, робота із представниками бізнесу, вербування відповідних осіб для здійснення рейдерської атаки, формування негативної репутації про підприємство, створення відповідних конфліктних ситуацій, забезпечення провокацій та ін.

3. Підготовка пакету документу, здійснення юридичних дій щодо перерозподілу майна, забезпечення зміни власників підприємства, зміна долей власності, перехід

майна, участь у судових справах, формування кримінальних справ та ін.

4. Здійснення функціональних дій, спрямованих на захоплення бізнесу (силове захоплення підприємства, легалізація захопленого бізнесу, розподіл кримінального доходу) [11].

Експертами Центру досліджень корпоративних цінностей рейдерство розглядається під призвою комплексу дій, які включають недружнє поглинання і «доходять» до бандитського захоплення [13].

Деякі фахівці при визначенні рейдерства фокусують увагу на організованій злочинній діяльності, що передбачає вчинення низки злочинів, пов'язаних спільним умислом, поєднане з використанням неправосудних судових рішень та корупції в правоохоронних органах [13].

У міжнародній практиці поняття «рейдерство» характеризується заволодінням найбільш ліквідних активів або акцій із можливим подальшим їх перепродажем на основі здійснення корпоративного шантажу [10].

Висновки. Отже, систематизуючи теоретичні підходи до визначення рейдерства, автори характеризують його як економічне явище, що включає систему дій, спрямованих на захоплення підприємств, об'єктів нерухомості, корпоративних прав, інтелектуальної власності проти волі їх власників, які реалізуються через інструменти і механізми протиправного характеру групами зацікавлених осіб для забезпечення повного управління об'єктами або їх активами.

Список використаних джерел:

1. Астахов П.А. Противодействие рейдерским захватам / П.А. Астахов. – М.: Эксмо, 2007. – 240 с.
2. Берлач Ю.А. Правове визначення рейдерства / Ю.А. Берлач // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62.
3. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / Б.М. Андрушків, Ю.Я. Вовк, П.Д. Дудкін [та ін.]. – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 424 с.
4. Зеркалов Д.В. Антирейдер: [посібник] / Д.В. Зеркалов. – К.: Дакор; КНТ; Основа, 2007. – 224 с.
5. Киреев А.Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.Ю. Киреев. – М., 2008. – 24 с.
6. Мамонов К.А. Теоретико-методичні підходи щодо визначення рейдерства на будівельних корпоративних підприємствах / К.А. Мамонов, О.В. Пиркова // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». – Одеса: Гельветика, 2013. – Т. 18. – Вип. 4/2. – С. 156–158.
7. Мамонов К.А. Фінансово-економічна безпека будівельних корпоративних підприємств: теоретичні положення та інструменти застосування / К.А. Мамонов, О.В. Пиркова, Юй Цзянбо // Кримський економічний вісник. – Сімферополь: Гельветика, 2013. – № 4. – С. 118–121.
8. Нестеренко В.Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення на прикладі автотранспортних підприємств: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.04 «Экономика та управління підприємствами (автомобільний транспорт і дорожнє будівництво)» / В. Ю. Нестеренко. – К., 2010. – 19 с.
9. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juli/1.htm>.
10. Панасенко Р.А. Щодо криміналізації поняття «рейдерство» в Україні / Р.А. Панасенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurlugansk.ucoz.org/publ/5-1-0-56>.
11. Планирование рейдерских схем [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://antireider.com/5-planirovanie.php>.
12. Погорелов Ю.С. Типізація рейдерства та методи боротьби з ним / Ю.С. Погорелов, Ю.В. Лещенко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – № 24 (I). – С. 208–214.
13. Поняття рейдерства та його суспільна небезпечність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pozov.com.ua/ua/rejderstvo_ua.html.
14. Приймак Н.В. Теоретичні аспекти розкриття сутності рейдерства у ринковій економіці / Н.В. Приймак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economics.crimea.ua/files/journal/01_02_13_3ch.pdf.

Аннотація. Целью исследования является систематизация теоретических подходов к определению рейдерства, учитывая современные условия хозяйствования Украины. Дана характеристика рейдерства, выявлены особенности рейдерства в Украине, определены субъекты и структура рейдеров. Доказано существенное влияние рейдерства на экономику государства. Систематизированы теоретические подходы к определению рейдерства, учитывая неоднозначные экономические условия страны. Предложено авторское определение рейдерства, которое рассматривается как экономическое явление, включающее систему действий, направленных на захват предприятий, объектов недвижимости, корпоративных прав, интеллектуальной собственности против воли их владельцев, которые реализуются через инструменты и механизмы протиправного характера группами заинтересованных лиц для обеспечения полного управления объектами или их активами.

Ключевые слова: рейдерство, рейдерские группы, субъекты рейдерства, структура рейдеров, безопасность государства, недружественное поглощение.

Summary. The aim of the study is to systematize the theoretical approaches to the definition of raiding, given the current economic conditions in Ukraine. The research tasks are solved: the characteristic of raiding, to reveal features of raiding in Ukraine to determine the structure of the subjects and the Raiders. It proved significant impact of raiding on the economy of the state. Systematized theoretical approaches to the definition of raider given mixed economic conditions of the country. The author's definition of raiding, which is regarded as an economic phenomenon, involving a system of actions aimed at the seizure of enterprises, real estate, corporate law, intellectual property against the will of their owners, which are realized through the instruments and mechanisms of the wrongful nature of stakeholder groups to provide full property management or their assets.

Key words: raid, raiding groups, subjects raider, Raiders structure, security of the State, a hostile takeover.